

ઘોરણ : 4
પર્યાવરણ
૧૮.
ગામ - ગામનાં
પાણી

ນ້ຳ

તરસ કેવી રીતે છિપાવવી ?

કીપલ પુસ્તક વાંચતી હતી, ત્યારે તેણે દરવાજે અવાજ સાંભળ્યો. તેણે જોયું કે કોઈ મહેમાન આવ્યા છે. પપ્પાએ મહેમાનને આવકાર આપ્યો. તેમણે ઋચનને તેમના માટે ઠંડુ પીણું લાવવા કહ્યું. મહેમાને કહ્યું. “ હું ઠંડુ પીણું લઈશ નહીં. મને એક ગ્લાસ પાણી આપો.”

પપ્પાએ કહ્યું, “ આજકાલ અમને પીવાલયક પાણી મળતું નથી. તે ચોખ્ખું પણ દેખાતું નથી. સારું રહેશે જો તમે તે પાણી ન પીઓ. અમારી પાસે તો છૂટકો નથી એટલે આવું પાણી પીવું પડે છે.”

❖ ચર્ચા કરો :

❑ ગંદુ પાણી આપણા શરીરને કેવી રીતે નુકશાન કરે છે ?

✓ ગંદા પાણીમાં કચરો, માટી અને રોગના જંતુઓ હોય છે. આવું પાણી પીવાથી કોલેરા, ટાઈફોઈડ, મરડો જેવા રોગો થાય છે.

❑ આવા પાણીથી કોઈ બીમાર થયું હોય એવા કોઈને તમે જાણો છો ? તેના વિશે વાત કરો.

✓ હા, અમારી પાડોશમાં રહેતો મારો મિત્ર કૃણાલ ગંદુ પાણી પીવાથી બીમાર પડ્યો હતો તેણે કોલેરા થયા હતા અને ત્રણ દિવસ હોસ્પિટલમાં દાખલ થવું પડ્યું હતું.

❑ ક્રીપલના ઘરે જ્યારે મહેમાન આવ્યા, તેમણે મહેમાનને પાણીના બદલે ઠંડા પીણાં માટે પૂછ્યું, કારણ કે તેમણે વિચાર્યું તે આવું પાણી ના પી શકે.

તમારા વિચારે ક્રીપલના કુટુંબે તેમના પોતાના પીવાના પાણી માટે શું કરવું જોઈએ ?

✓ ક્રીપલના કુટુંબે પાણી ઉકાળીને પીવાલયક બનાવવું જોઈએ. અથવા પાણીમાં પોટેશિયમ પરમેંગેનેટની કે ક્લોરીનની ગોળીઓ નાખી પાણી જંતુરહિત બનાવીને પીવું જોઈએ.

❑ મહેમાને ઠંડુ પીણું લેવાની ના પાડી. તેમણે આવું કેમ કહ્યું ? વિચારો.

✓ ઠંડુ પીણું સ્વસ્થ માટે હાનિકારક છે. તે આપણા જઠર અને આંતરડાને

પાણીની રમતો

ઉત્તર ગુજરાતમાં મોટા વોટર પાર્ક છે. એક દિવસ સચિન અને નિરુ તેમનાં માતપિતા સાથે વોટર પાર્ક ગયાં. ત્યાં ઘણાબધા પાણીના કુવારા હતા. નિરુએ કહ્યું, “ જો સચિન પાણીમાં કેટલી બધી રાઈડ્સ છે.”

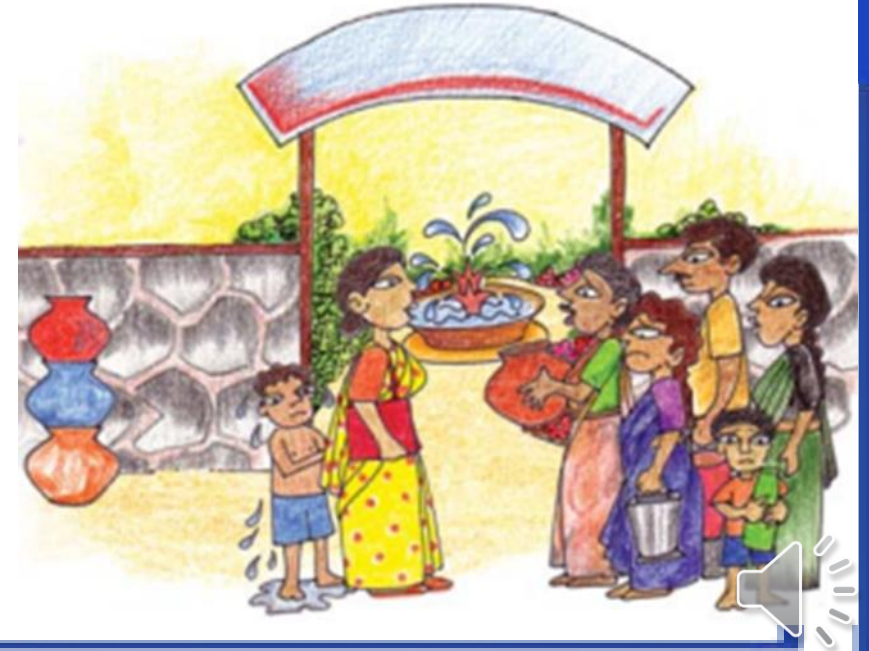
“ આ બાજુ મોટાં તળાવો !”, સચિને કહ્યું, છબ ! છબ ! છબ ! બંનેએ પાછળ જોયું. ઝૂમ, ઝૂમ, ઝૂમ અવાજ કરતાં પહોળી લપસણીમાં ઝડપથી લપસતા બાળકો પાણીમાં પડતાં હતાં.

સચિન લપસણીમાં ખૂબ જ ઊંચે ગયો. થોડી જ ક્ષણોમાં તે ધબ્બાક કરતો પાણીમાં પડ્યો. નિરુએ નવાઈથી બૂમ પાડી.

પછી તરત તેમણે પાર્કની બહાર ખૂબ જ મોટો આવાજ સાંભળ્યો. દરેક જણ ઝડપથી દરવાજા તરફ દોડ્યા. ત્યાં લોકોનું ટોળું ખાલી ડોલ અને ઘડા લઈને ઊભું હતું. એક નાનું બાળક ખાલી બોટલ લઈ તેની માતાને વળગેલું હતું. સચિનની માતા ટોળામાં એક મહિલા પાસે ગઈ. “ શું વાત છે ? તેણે પૂછ્યું.

મહિલાએ ગુસ્સાથી જવાબ આપ્યો, “ તમે પૂછો છો શું વાત છે ?
અમારા કૂવામાં પાણી નથી. અઠવાડીયામાં એક દિવસ પાણીનું ટેન્કર આવે
છે ત્યારે જ અમને પાણી મળે છે. આજે તે નથી આવ્યું અને અહીં આટલું
બધું પાણી તમારે રમવા માટે છે. અમે શું કરીએ ?”

વાંચો અને લખો :

- ❑ તમારા ઘરમાં ક્યારેય પાણીની અછત થઈ છે ? ક્યારે ?
- ✓ એક વાર અમારા વિસ્તારમાં પીવાના પાણી ની પાછપલાઈનમાં ગટરનું પાણી ભળી ગયું હતું. ત્યારે અમારા આખા વિસ્તારમાં પાણીની અછત ઊભી થઈ હતી.
- ✓ જ્યારે દુષ્કાળ પડે છે ત્યારે પણ ઘણા ગામડા અને શહેરોમાં પાણીની અછત સર્જાય છે.

❑ ત્યારે તમે શું કરો છો ?

- ✓ આવી પરિસ્થિતિમાં અમારા વિસ્તારના આગેવાનોએ મ્યુનિસિપાલિટી માં અરજી કરીને પાણીના ટેન્કર મંગાવ્યા હતાં.
- ✓ અથવા પૈસા આપીને પ્રાઈવેટ પાણીના ટેન્કર પણ મંગાવવા પડે.
- ✓ ખૂબ મોટા શહેરમાં જ્યારે પાણી ની અછત સર્જાય ત્યારે બીજા વિસ્તાર માંથી પાણીની ટ્રેન પણ મંગાવવામાં આવે છે.

❑ તમે ક્યારેય પાણીમાં રમ્યા છો ? ક્યાં અને ક્યારે ?

- ✓ હા, અમે જ્યારે વોટરપાર્કમાં જઈએ છીએ ત્યારે પાણીમાં રમીએ છીએ.

❑ તમને જ્યારેય પાણીમાં રમવાની ના પાડવામાં આવેલ છે ? કેમ ?

- ✓ હા, અમને હોળી અને ધૂળેટી ના તહેવાર દરમિયાન પાણીથી રમવાની ના પાડવામાં આવે છે કારણકે તેનાથી પાણીનો ખૂબ બગાડ થાય છે.
- ✓ આ ઉપરાંત શિયાળા અને ચોમાસામાં બીમાર થવા નો ભય વધારે હોવથી બાળકોને પાણીમાં રમવાની ના પાડવામાં આવે છે.
- ✓ જ્યારે પાણી ગંદુ હોય ત્યારે પણ આપણને પાણીમાં રમવાની ના પાડવામાં આવતી હોય છે.

- ❑ તમે તમારી આસપાસ પાણીનો બગાડ થતો જોયો છે ? ચર્ચા કરો.
- ✓ ઘણા લોકો કપડાં કે વાસણ ધોતી વખતે પાણી નો નળ ચાલુ રાખે છે જેનાથી પાણીનો ખુબજ બગાડ થાય છે.
- ✓ કેટલાક લોકો ઉનાળામાં ધૂળના ઊંડે માટે અથવા તો ઠંડક મેળવવા માટે આંગણા માં પાણી નો છંટકાવ કરે છે.
- ✓ કેટલાક લોકોની પાણીની ટાંકી છલકાયને પાણી નો બગાડ થતો જોવા મળે છે.

❑ વોટર પાર્કમાં રમવા માટે ખુબજ પાણી હતું. પરંતુ નજીકના ગામડામાં લોકોને પીવાનું પાણી પણ મળતું નથી. તેના વિશે વિચારો અને ચર્ચા કરો.

✓ આ બંને આપણા સમાજની વાસ્તવિકતા છે. પરંતુ આવું બનવું ના જોઈએ, કારણ કે ફક્ત મનોરંજન અને આનંદ માટે વોટરપાર્કમાં આટલા બધા પાણીનો બગાડ થતો હોય અને તેના નજીકના ગામડામાં પાણી માટે લોકો વલખાં મારતા હોય તે યોગ્ય નથી. વહીવટી તંત્રે સૌ પ્રથમ તે ગામડામાં પાણીની વ્યવસ્થા માટે પ્રબંધ કરવો જોઈએ. વોટરપાર્ક અઠવાડિયામાં અમુક દિવસ જ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ.

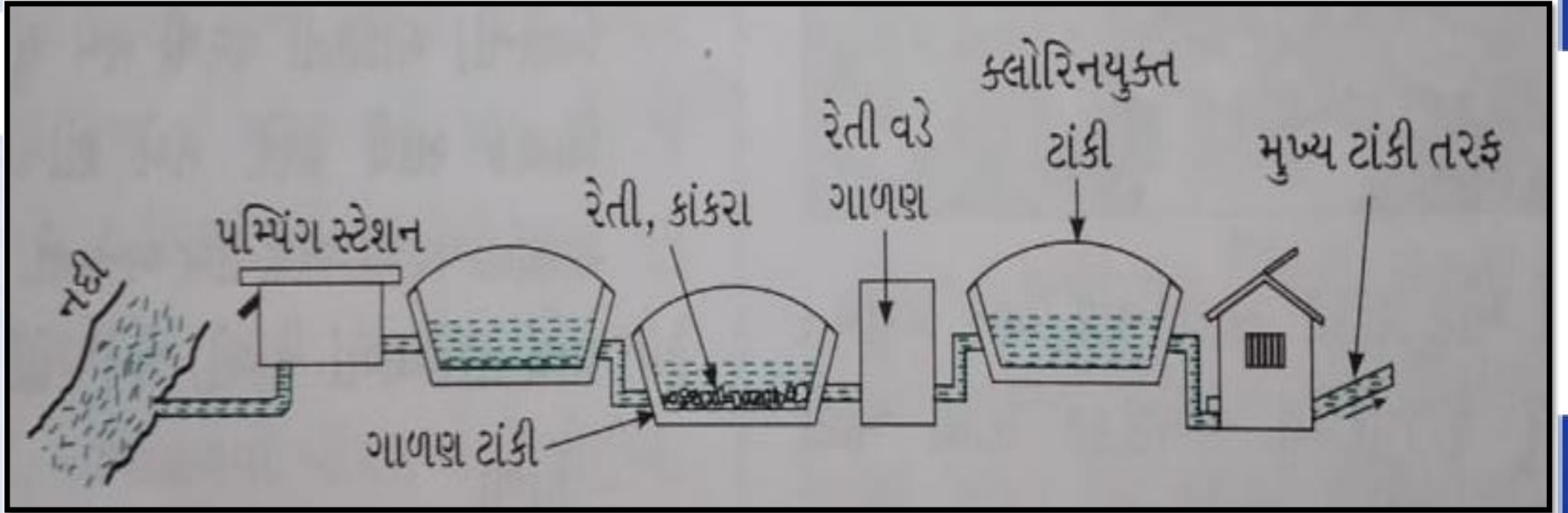

- જો તમે વોટર પાર્કમાં જાઓ, તો ત્યાં પાણી ક્યાંથી આવે છે તે શોધી કાઢો.
- ✓ અમે વોટરપાર્કમાં ગયાં હતાં ત્યાં પૂછપરછ કરતાં જાણવા મળ્યુંકે વોટર પાર્કમાં બે મોટાં બોર હતાં અને નર્મદાની પાઇપલાઇન દ્વારા પણ પાણી આવતું હતું.

□ મોટા શહેરોમાં પીવાના પાણીનો શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટ

શું આ પી શકાય ?

એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ

લિફ્ટ વિસમા માળે ઊભી રહી. સ્મિતને લિફ્ટમાં જવું ખૂબ ગમે છે. આજે શાળામાં રજા છે. સ્મિત તેની માતા સાથે અંજુ મેડમને ત્યાં આવ્યો.

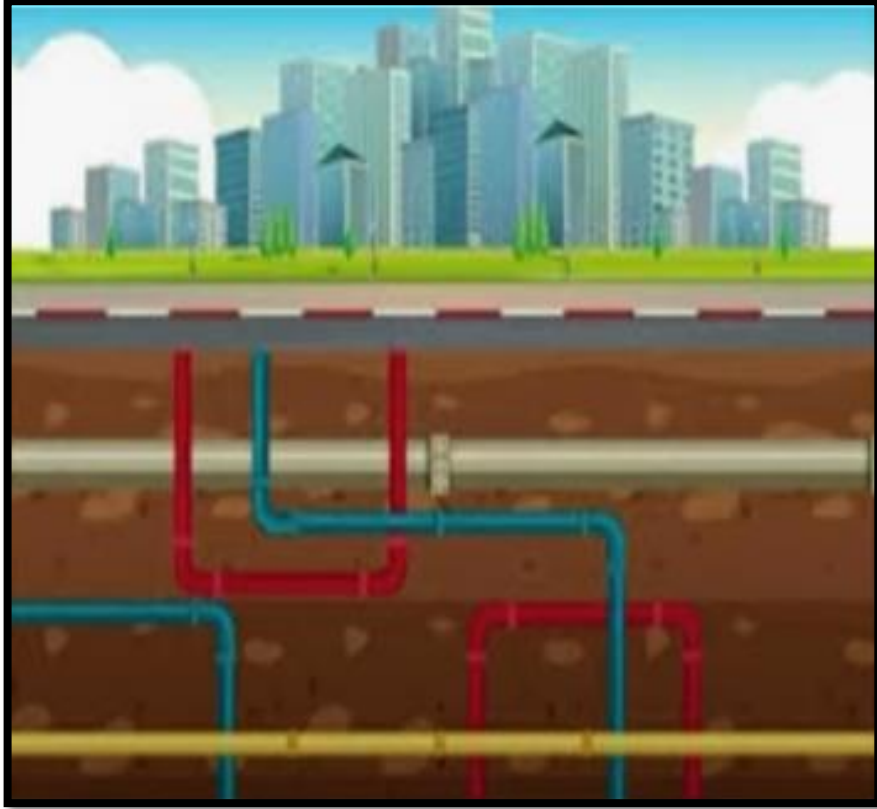
તેની માતા ત્યાં કામ કરતી હતી. તે ઘર શાંત, સાફ અને ચમકતું હતું. અંજુ સમાચારપત્ર વાંચતી હતી. સ્મિતને જોઈ તેણે હસીને પૂછ્યું “ શું આજે રજા છે ?”

મેડમે ટીવી ચાલુ કર્યું અને થોડી વારમાં સ્મિત કાર્ટૂનની દુનિયામાં ખોવાઈ ગયો . એટલામાં અંજુ મેડમે બૂમ પાડી. “અરે ! છાયા, આ વિસ્તારના પીવાના પાણીમાં ગટરનું પાણી ભળી ગયું છે એમ સમાચારપત્રમાં છે.

પીવાના પાણીમાં ગટરનું પાણી કેવી રીતે ભળે ?

આ ગંદા પાણીના કારણે
ઘણા લોકોને ઝાડા અને
ઊલટી થઈ ગયાં છે. તું
કાલનું ભરેલું પાણી ખાલી
કરી દે. થોડાંક તપેલા પાણી
ઉકાળી દે અને તારા ઘર માટે
ઉકાળેલું પાણી લઈ જા.”
સ્મિત તે સાંભળી ખુશ થઈ
ગયો. આજે ઘરના પાણી માટે
લાઇનમાં ઊભા રહેવા માંથી
રજા મળી.

તમારી નોટબુકમાં લખો :

- ❑ અંજુ સમાચારપત્ર વાંચ્યા બાદ કેમ ચિંતિત હતી ?
- ✓ સમાચારપત્રમાં એવા ચમચાર હતાં કે, ‘ આ વિસ્તારના પીવાના પાણીમાં ગટરનું પાણી ભળી ગયું છે. જેના કારણે ઘણા લોકોને ઝાડા ઊલટી થઈ ગયાં છે.’ તેથી અંજુ પાણી શુદ્ધ કરવા માટે ચિંતિત હતી.
- ❑ અંજુએ આગલા દિવસે ભરેલું બધુ પાણી ઢોળી દેવા કહ્યું. શું આ પાણી બીજા કોઈ કામ માટે લઈ શકાઈ ? ક્યાં ક્યાં કામ માટે ?
- ✓ હા, આ પાણી શૌચાલયને સાફ કરવા તથા બગીચાનાં ફૂલછોડને પાણી સિંચવા માટે કામમાં લઈ શકાય.
- ❑ તેણે પાણી ચોખ્ખું કરવાની કઈ યુક્તિ કરી ?
- ✓ અંજુએ પાણીને ઉકાળીને પછી ઠંડુ પાડી તેને ગાળી ચોખ્ખું કરવાની યુક્તિ કરી.

□ શું તમે પાણી યોખ્ખું કરવાની અલગ-અલગ રીતો જાણો છો ? તેમનું વર્ણન કરો.

✓ હા, હું પાણીને યોખ્ખું કરવાની અલગ અલગ રીતો જાણું છું. જેવી કે

- 1) પાણી ને સ્વચ્છ કપડાં વડે ગાળવું.
- 2) પાણી ને ઉકાળીને ઠંડુ પાડીને ગાળી લેવું.
- 3) સરગવાનાં બીજ અને તુલસીનાં થોડા પાન વાટી કાપડની પોટલીમાં બાંધી પોટલી થોડી વાર પાણીમાં રહેવા દેવી.
- 4) પાણીમાં ફટકડી નાખી તેને થોડો સમય પડી રહેવા દઈ પછી ગાળી લેવું.
- 5) ક્લોરીનની ટીકડીઓ પાણીમાં નાખવી.
- 6) પાણીને જંતુરહિત કરવા તેમાં પોટેશિયમ પર્મેંગેનેટ નાખવું.

□ પાણી શુદ્ધ કરવાની બીજી કેટલીક રીતો.

વોટર પ્યુરીફાયર

R. O. પ્લાન્ટ

❑ કદાચ અંજુએ સમાચારપત્ર ન વાંચ્યું હોત અને દરેકે ઉકાળ્યા વગરનું પાણી પીધું હોત, તો શું થાત ?

✓ કદાચ અંજુએ સમાચારપત્ર ન વાંચ્યું હોત અને દરેકે ઉકાળ્યાં વગરનું પાણી પીધું હોત તો બધાને ઝાડા-ઊલટી થવાથી તેઓ બીમાર પડી જવાની શક્યતા હોત.

ચર્ચા કરો :

□ સ્મિત જ્યાં રહે છે, ત્યાં દરેકે સાર્વજનિક નળથી પાણી ભરવા લાઇનમાં ઊભું રહેવું પડે છે. અંજુના ઘરમાં નળમાં આખો દિવસ પાણી આવે છે. આવું શા માટે ?

✓ સ્મિત જ્યાં રહે છે, ત્યાં સાર્વજનિક નળથી પાણી આવે છે. અને વળી પાણી આપવાનો સમય પણ નક્કી કરેલો છે. જ્યારે અંજુ રહે છે ત્યાં બહુમાળી મકાનનાં ધાબા પર ટાંકીમાં પાણી ભરવામાં આવે છે અને પછી દરેકના ઘરે નળ દ્વારા પાણી પહોંચે છે. તેથી અંજુના ઘરમાં નળમાં

□ અંજુએ સમાચારપત્રમાં પાણી વિશે વાંચ્યું. શું તમે સમાચારપત્રમાં પાણી વિશે કોઈ સમાચાર વાંચ્યા છે ? કેવા પ્રકારના સમાચાર ?

✓ હા, મેં સમાચારપત્રમાં પાણી વિશેના વિવિધ સમાચાર વાંચ્યા છે. જેવા કે- પાણીની અછત હોવી, પીવાના પાણીના નળમાં ગંદુ પાણી આવવું, પાણી પીવાથી ઝાડા-ઊલટી થવા, પાણી ન મળવાથી પાક સુકાઈ જવો. પાણીની નહેરમાં ગાબડું પડવાથી આજુબાજુનાં ખેતરોમાં પાણી ભરાઈ જવું. ચેન્નઈમાં પાણીની અછત સર્જતા ટ્રેન દ્વારા પાણી પહોંચાડવામાં આવ્યું.

જાતે કરો અને ચર્ચા કરો :

❑ છેલ્લા એક મહિનાનાં સમાચારપત્રોમાં પાણી સંબંધિત બધા સમાચાર જુઓ અને છાપામાંથી કાપી એકઠા કરો. એક મોટા કાગળ પર બધા કાપેલા ભાગ ચોંટાડો. વર્ગખંડમાં ચર્ચા કરો.

□ તમને ક્યારેય ઝાડા અને ઊલટી થયા છે ? ત્યારે તમને કેવું લાગ્યું હતું ?

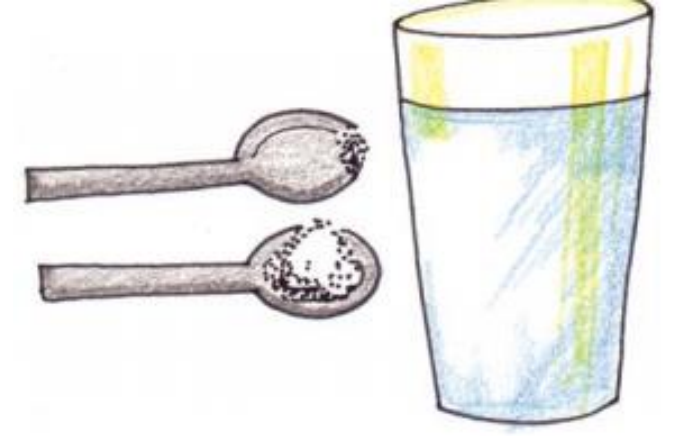
✓ હા, અમે એકવાર ધાર્મિક સ્થળે દર્શન કરવા ગયાં હતાં ત્યાં મેં સાર્વજનિક નળમાંથી પાણી પાણી પીધું હતું. ત્યારે મને ઘરે આવીને ઝાડા-ઊલટી થયાં હતાં. ઝાડા-ઊલટી થવાથી પથારીમાંથી ઊભા થવામાં પણ મુશ્કેલી પડતી હતી.

✓ જ્યારે ઝાડા અને ઊલટી થાય ત્યારે, આપણાં શરીરમાંથી પાણી ખૂબ જ ઓછું થઈ જાય છે. જે શરીર માટે નુકશાનકારક છે. આપણાં શરીરમાંથી ઓછું થયેલું પાણી ફરી પૂરું પડવું મહત્વનું છે. ઝાડા-ઊલટી થાય ત્યારે ખૂબ જ પાણી પીવું જોઈએ. આપણે પાણીમાં થોડું મીઠું અને ખાંડ પણ ભેળવવા જોઈએ.

મીઠા અને ખાંડનું મિશ્રણ બનાવીએ.

- એક ખ્યાલો ઊકળેલું પાણી લો.
- તેમા એક ચમચી ખાંડ ઉમેરો.
- ત્યાર બાદ એક ચપટી મીઠું નાંખો.
- ત્યાર બાદ આ મિશ્રણને ઠંડુ થવા દો.
- આ મિશ્રણને ચાખો.
- પાણી આપણાં આંસુ કરતાં વધારે ખારું થવું જોઈએ નહિ.
- જ્યારે વ્યક્તિને ઝાડા અને ઊલટી થયા હોય ત્યારે આ મિશ્રણને પીવડાવવું સાથે હળવો ખોરાક આપવો.
- નાના બાળકોને માતાનું દૂધ સતત આપવું જરૂરી છે. સાથે થોડી દવા લેવી પણ જરૂરી છે. તે ઘરે બનાવેલ પણ હોય શકે છે.
- જો ઝાડા અને ઊલટી બંધ ન થાય તો, ડોક્ટરની સલાહ લેવી મહત્વની છે.

શાળામાં પાણીની માહિતી :

તમારા વર્ગનાં વિધ્યાર્થીઓનાં ત્રણ જુથ બનાવો.

- એક જુથ શાળામાં પીવાના પાણીની ગોઠવણ વિશે જાણકારી મેળવે.
- બીજું જુથ શાળાના શૌચાલયની વ્યવસ્થા વિશે જાણકારી મેળવે.
- ત્રીજું જુથ વર્ગના બાળકોને થયેલ બીમારી વિશે જાણકારી મેળવે.

નીચે આપેલા પ્રશ્નો દરેક જૂથને માહિતી એકઠી કરવા મદદરૂપ બનશે.

જૂથ ૧

અવલોકન કરો અને નોંધો.

- જે લાગુ પડતું હોય તે બોક્સમાં (✓)ની નિશાની મૂકો.

- તમારી શાળામાં પાણી ક્યાંથી આવે છે ?

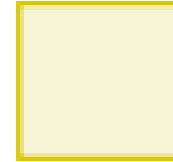
નળ

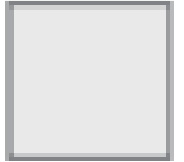
ટેન્ક

હૅન્ડપમ્પ

અન્ય

- તમારી શાળામાં તમે પીવા માટેનું પાણી ક્યાંથી લો છો ?

નળ

ટેન્ક

હૅન્ડપમ્પ

અન્ય

- ❑ જો નળ, માટલું અને હેન્ડપંપ ન હોય તો તમે પીવાનું પાણી ક્યાંથી મેળવશો ?
- ✓ જો નળ, માટલું અને હેન્ડપંપ ન હોય તો પીવાનું પાણી ટેન્કર દ્વારા મેળવી શકાઈ.
- ❑ બધા જ નળ અને હેન્ડપંપમાં પાણી છે ?
- ✓ હા, બધાજ નળમાં પાણી છે.
- ❑ કોઈ નળ ટપકતો અથવા લીક થતો હોય, તો તમે શું કરશો ?
- ✓ જો કોઈ નળ ટપકતો હોય તો અમે મેનેજમેન્ટને જાણ કરીશું અને પ્લંબરને બોલાવીને નળ રિપેર કરીશું.
- ❑ બધાં માટલાં પાણીથી ભરેલા અને ઢાંકેલા છે ?
- ✓ હા, બધાં માટલાં પાણીથી ભરેલા અને ઢાંકેલા છે.

- ❑ માટલાં અને પાણી ભરવાનાં બીજા ક્યાં ક્યાં વાસણો રોજ સાફ થાય છે ?
  - ✓ ડોલ, પવાલી, ઢાંકણ, ડોયો, ઝાસ, માટલાં રાખવાની જગ્યા વગેરે જેવા વાસણો રોજ સાફ થાઈ છે.
- ❑ પાણીને પીવાલાયક કેવી રીતે બનાવાય છે ?
  - ✓ અમારી શાળામાં વોટર ખોરીફાયરની મદદથી પાણી ને પીવાલાયક બનાવાય છે.
- ❑ માટલાં અથવા વાસણમાંથી ડોયાં વગર પાણી લેવાથી શું થાય ?
  - ✓ માટલાં અથવા વાસણમાંથી ડોયા વગર પાણી લેવાથી તે પાણીમાં ઝાસ કે લોટા સાથે આપણા હાથની આંગળીઓ પણ ભીંજાય છે અને તેના પર રહેલ મેલ પાણીમાં જવાથી તે ગંદુ થાય છે

□ પાણી પીવાના નળ અથવા માટલાં પાસેની જગ્યાઓ રોજ કેવી રીતે સાફ કરવામાં આવે છે ?

✓ અમારી શાળામાં સફાઈ કામદાર તરીકે કામ કરતાં કાન્ટાબહેન પાણી પીવાના નળ અથવા માટલાં પાસેની જગ્યા રોજ સાવરણા વડે સાફ કરે છે ત્યાર પછી ફિનયલ વાળું પોતું મારીને તે જગ્યા કોરી કરવામાં આવે છે.

વિચારો અને ચર્ચા કરો :

❑ પાણી પીવાની જગ્યા કેમ ગંદી થાય છે ?

✓ પાણી પીવાની જગ્યાએ બાળકો વારંવાર પાણી પીવા માટે આવે છે. તેના પગની અને ચંપલની માટી આ જગ્યાએ ચોંટે છે. તે જગ્યા પર પાણી ઢોળાય છે અને જગ્યા ગંદી થાય છે.

❑ આ જગ્યા સાફ રાખવા આપણે શું કરી શકીએ ?

✓ બાળકોને જેટલું પાણી પીવું હોય એટલુજ પાણી ઝાસમાં લેવાની સૂચના આપવી.

✓ ઝાસમાં વધેલું પાણી નીચે કે આજુબાજુ ન ફેંકતા બાજુમાં રાખેલ ડોલ કે ગટરમાં જવા દેવું જોઈએ.

✓ પીવાના પાણીની જગ્યાથી નિક બનાવવી અને નીક વાટે ઢોળાતું પાણી બગીચામાં જાય તેવી વ્યવસ્થા કરવી.

શોધી કાઢો અને તમારી નોટબુકમાં લખો :

- ❑ વાસણો અથવા માટલાં અને ડોયા કેટલી વાર (દિવસમાં એકવાર, બે દિવસે એકવાર, વગેરે) સાફ કરાય છે ? તેને કોણ સાફ કરે છે ?
- ✓ વાસણો અથવા માટલાં દિવસમાં એક વાર સાફ કરાય છે. તેને સફાયકમદાર કાન્ટા બહેન સાફ કરે છે.
- ❑ તમારી શાળામાં કેટલાં બાળકો છે ? કેટલાં નળ, માટલાં અથવા હેન્ડપંપ છે ? તે બાળકો માટે પૂરતા છે ?
- ✓ અમારી શાળામાં 500 બાળકો છે. 15 નળ છે, 10 માટલા છે. આ બધુ શાળાના બાળકો માટે પૂરતા છે.
- ❑ પાણી પીવાની આસપાસની જગ્યા કોણ સાફ કરે છે ?
- ✓ સફાયકામદાર કાન્ટા બહેન સાફ કરે છે.
- ❑ નીચે ઢોળાયેલું પાણી ક્યાં જાય છે ?
- ✓ નીચે ઢોળાયેલ પાણી નીક દ્વારા બગીચામાં જાય છે.

જૂથ ૨

અવલોકન કરો અને નોંધો.

- બોક્સમાં (✓)ની નિશાની કરો.
  - તમારી શાળામાં શૌચાલયની શી વ્યવસ્થા છે ?

બાંધેલું શૌચાલય

ખુલ્લી જગ્યા

- કેટલાં શૌચાલય છે ?

- છોકરા અને છોકરીઓ માટે અલગ શૌચાલય છે ?

હા

ના

- શૌચાલયમાં પાણી આવે છે ?

હા

ના

● પાણી ક્યાંથી આવે છે ?

❖ નળ દ્વારા

હા

ના

❖ ટાંકીમાંથી

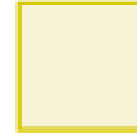

હા

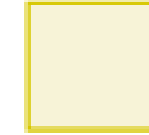

ના

❖ ઘરેથી લાવવામાં આવે છે.

હા

ના

● શૌચાલય નજીક હાથ ધોવા માટે પાણી હોય છે ?

હા

ના

● શૌચાલયનો ઉપયોગ કર્યા પછી તમે હાથ ધુઓ છો ?

હા

ના

● કોઈ નળ લીક અથવા ટપકતો હોય એવો છે ?

હા

ના

● શૌચાલયને સ્વચ્છ રાખવામાં આવે છે ?

હા

ના

શોધી કાઢો અને લખો :

- તમારી શાળામાં કેટલાં છોકરા અને છોકરીઓ છે ?

છોકરીઓ

300

છોકરાઓ

300

- છોકરાઓ અને છોકરીઓ માટે કેટલાં શૌચાલય છે ?

છોકરીઓ

૫

છોકરાઓ

૫

❑ જો નળ ન હોય, તો શૌચાલયમાં પાણી કોણ મૂકે છે ? પાણી ક્યાંથી લાવવામાં આવે છે ?

✓ બધાજ શૌચાલયમાં નળ છે. અને શૌચાલયમાં પાણી ઉપર રહેલી ટાંકીમાંથી આવે છે.

❑ આ જગ્યાને સ્વચ્છ કોણ રાખે છે ?

✓ શૌચાલયની સફાઈ માટે સફાઈ કામદાર રાખેલા છે.

જણાવો :

- ❑ શૌચાલય સ્વચ્છ રાખવા શું શું કરવું જોઈએ ?
- ✓ શૌચાલયની નિયમિત સફાઈ કરવી જોઈએ. તેને સ્વચ્છ રાખવા ફિનાઈલ કે એસિડનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. શૌચક્રિયા બાદ શૌચાલયમાં પૂરતું પાણી નાખવું જોઈએ. જેથી શૌચાલય સ્વચ્છ રાખી શકાય.
- ❑ આપણે દરેક તેના માટે શું કરી શકીએ ?
- ✓ શૌચક્રિયા પછી તેમાં પૂરતું પાણી રેડવું જોઈએ. તેની નિયમિત સફાઈ કરવી જોઈએ. આપણે શૌચાલયને ગંદુ કરવું ન જોઈએ.

❑ તમે બસ સ્ટેશન અને રેલ્વે સ્ટેશન પર શૌચાલય જોયાં છે ? તે ઘરના શૌચાલયથી કેવી રીતે અલગ પડે છે ?

✓ હા, મેં બસ સ્ટેશન અને રેલ્વે સ્ટેશન પર શૌચાલય જોયાં છે. ઘર અને જાહેર સ્થળોનાં શૌચાલયમાં ઘણો તફાવત હોય છે. બસ સ્ટેશન અને રેલ્વે સ્ટેશન પર શૌચાલયની વધારે સંખ્યા હોય છે. આ શૌચાલયનો ઉપયોગ ઘણા લોકો કરતાં હોય છે એટલે ગંદા હોય છે. જ્યારે ઘરમાં એક-બે શૌચાલય હોય છે. આ શૌચાલયનો ઉપયોગ પણ ખૂબ ઓછા લોકો કરતાં હોય છે , તેની સફાઈ સારી રીતે થતી હોવાથી તે સ્વચ્છ હોય છે.

જુથ ૩

તમારા વર્ગમાં બાળકો સાથે વાત કરો અને નીચે આપેલા કોષ્ટક પૂર્ણ કરો.
છેલ્લા કેટલાક મહિનામાં વર્ગમાંથી કેટલાક બાળકો આમાંથી કોઈ પણ રોગનો ભોગ બનેલ છે ? એવા બાળકોનાં નામ લખો.

ક્રમ	ઝાડા	ઊલટી	ઝાડા અને ઊલટી	પીળો પેશાબ, પીળી (ફિક્કી) ચામડી અને આંખો, ઝીણો તાવ	પેટનો દુઃખાવો
૧	મીના	વાણી	સેજુ	મહેન્દ્ર	લખન
૨	વંશ	તૃષા	ગોપી	જાહિર	અસ્મા
૩	ક્રિષા	મોના			
૪	રાજુ				
૫					

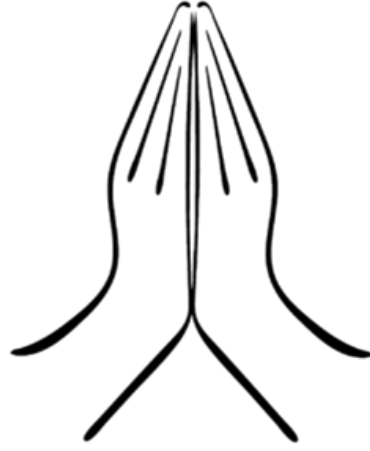
વડીલોની દીર્ઘ દૃષ્ટિ

આશરે ત્રીસેક વર્ષ પહેલાંની આ વાત છે. રાજકોટના રાજસમઢિયાળા ગામે પાણીનો વિકટ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. એ વખતના દીર્ઘદૃષ્ટા સરપંચશ્રીએ જિલ્લા ગ્રામીણ વિકાસ સત્તામંડળ (DRDA) નો સંપર્ક કર્યો. ગામમાં ચેકડેમ બનાવવા માટે ભલામણ કરી. ગ્રામીણ વિકાસ સત્તામંડળે ૧૯૮૫માં આ ગામમાં ૧૦૯૦ હેક્ટર વિસ્તારમાં લગભગ પિસ્તાળીસ ચેકડેમ બનાવ્યા. બીજા વર્ષે આ વિસ્તારમાં પુષ્કળ વરસાદ થયો. આથી, તમામ ચેકડેમમાં પાણીનો સંગ્રહ થયો. પાણીનાં તળ ઊંચે આવ્યાં. માત્ર પંદર મીટરની સામાન્ય ઊંડાઈથી લોકોને પાણી ઉપલબ્ધ થયું. વર્ષ ૨૦૦૨માં અહીંયાં દુકાળ પડ્યો. છતાં પણ વડીલોની જે - તે સમયની દીર્ઘદૃષ્ટિના કારણે ગામલોકોને કોઈ મુશ્કેલી ન પડી. આ વર્ષે પણ લોકો ત્રણેય મોસમમાં પાક લઈ શક્યા. લોકોની સુખાકારી અને સમૃદ્ધિમાં પણ વધારો થયો.

THANKS

૧૮. ગામ – ગામનાં પાણી

FOR WATCHING

